

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΗ
ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΑ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΔΙΑΛΟΓΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ

Η ΠΡΟΤΑΣΗ

ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ

ΓΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΑΘΗΝΑ 2009

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα, η αποκωδικοποίηση και μετάδοση της γνώσης είναι ένα δύσκολο έργο για κάθε βαθμίδα της εκπαίδευσης περισσότερο από κάθε άλλη εποχή. Το σχολικό βιβλίο, αλλά και το κάθε παιδαγωγικό βιβλίο που παράγεται στον χώρο της εκπαίδευσης, δεν μπορεί παρά να συμβάλλει στην ουσιαστική ανανέωση της γνώσης και του πολιτισμού.

Το ερώτημα σε ποιο βαθμό το σχολικό βιβλίο πρέπει να συνδέεται με την πραγματικότητα και σε ποιο βαθμό μπορεί να την ξεπερνά ανοίγοντας δρόμους προς τον στοχασμό, τη δημιουργία, την πνευματική σύνδεση του νέου ανθρώπου με τον κόσμο σε μια εποχή κοινωνικών αντιφάσεων και αβεβαιότητας των αξιών, αποτελεί μια λεπτή ισορροπία προβληματισμού για κάθε εμπλεκόμενο μέλος στη συγγραφή και διάχυση των Σχολικών Βιβλίων.

Το σχολικό βιβλίο αποτελεί όμως μια πολύ σοβαρή υπόθεση και για έναν άλλο μείζονα λόγο: Έχει ως αποστολή να καταστήσει τον μαθητή αληθινό αναγνώστη όπου το διάβασμα και το ξαναδιάβασμα ενός καλογραμμένου βιβλίου στα πρώτα βήματα της παιδευτικής του ηλικίας θα του δημιουργεί την ανάγκη για διαρκή μάθηση σε μια ανοικτή γνώση, χρηστική ή μη, που όμως θα παρακολουθεί την ωρίμανση της ζωής του μέσα από τον χώρο της ανάγνωσης και τον χρόνο της μελέτης.

II. Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

α. Ισχύον θεσμικό πλαίσιο.

Σύμφωνα με τον *Νόμο Πλαίσιο 1566/85*, (κεφ. Η', άρθρο 24) αλλά και τον *Νόμο 2525/1997*, μία από τις βασικές αρμοδιότητες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου είναι η εισήγηση προς τον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων σχετικά με τη συγγραφή βιβλίων για τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς, καθώς και με τη λήψη μέτρων για τη βελτίωση των μεθόδων της διδακτικής πράξης και γενικότερα του εκπαιδευτικού έργου. Πέρα από τις επιμέρους προδιαγραφές, τη μέθοδο προσέγγισης και οργάνωσης της διδακτικής ύλης, στοιχεία τα οποία ορίζονται και περιγράφονται από κοινού με τα Προγράμματα Σπουδών, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο έχει και την ευθύνη για τη συγγραφή και την έγκριση των

διδασκτικών βιβλίων, προσδιορίζοντας πρακτικά κάθε φορά και τον τρόπο της συγγραφής είτε με τη διαδικασία της ανάθεσης είτε με τη διαδικασία της προκήρυξης σχετικού διαγωνισμού.

β. Πρακτικές που έχουν ακολουθηθεί μέχρι σήμερα.

Σχετικά με τη διαδικασία συγγραφής των σχολικών βιβλίων τα περισσότερα είχαν στο παρελθόν συγγραφεί με τη διαδικασία της ανάθεσης σε συγγραφέα ή σε συγγραφική ομάδα. Μετά την επιλογή του/της, ακολουθεί η σχετική πρόταση από τον εκάστοτε υπεύθυνο του συγκεκριμένου μαθήματος Σύμβουλο ή Πάρεδρο του Π.Ι. στο αρμόδιο Τμήμα. Κατόπιν, πραγματοποιείται η έγκριση από το Τμήμα του Π.Ι. και εκδίδεται η σχετική υπουργική απόφαση, στην οποία αναφέρονται οι προδιαγραφές του υπό παραγωγή διδακτικού υλικού. Το υπό συγγραφή διδακτικό υλικό εποπτεύεται από τον αρμόδιο Σύμβουλο ή Πάρεδρο του Π.Ι. και κρίνεται τελικά από μία εξωτερική επιτροπή αξιολόγησης. Ωστόσο, από το 2003 όλα τα νέα βιβλία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης παρήχθησαν κατόπιν προκηρύξεως διαγωνισμού και κατά τη διαδικασία συγγραφής τους αξιολογήθηκαν από μία εξωτερική επιτροπή κρίσης, αποτελούμενη από έναν πανεπιστημιακό με ειδικότητα στο αντικείμενο του βιβλίου, έναν σχολικό σύμβουλο και έναν εκπαιδευτικό. Το έργο της ηλεκτρονικής επεξεργασίας, στοιχειοθεσίας και σελιδοποίησης κάθε σχολικού βιβλίου έγινε με την ευθύνη και τον συντονισμό του Π.Ι. από εξωτερικό ατελιέ γραφιστικών τεχνών και η εκτύπωση και διανομή του στα σχολεία από τον ΟΕΔΒ.

Συγκεκριμένα, το Π.Ι. ετοίμασε και προώθησε στα σχολεία κατά τα σχολικά έτη 2006-2009 γύρω στους τετρακόσιους (400) τίτλους σχολικών βιβλίων και ποικίλου υποστηρικτικού υλικού (χάρτες, λεξικά, εκπαιδευτικά λογισμικά κ.ά). Η προετοιμασία και παραγωγή των νέων αυτών βιβλίων και υλικών έγινε από το Π.Ι. δίχως έκτακτη ενίσχυσή του σε επιστημονικό και διοικητικό προσωπικό. Το Π.Ι. έγκαιρα παρέδωσε στον ΟΕΔΒ τα λάθη και τα αβλεπτήματα της πρώτης έκδοσης των σχολικών βιβλίων και αναμένεται η διόρθωσή τους. Επιπλέον, το όλο έργο της ποιότητας εκτύπωσης και ανανέωσης της ύλης, αλλά και της ανατύπωσης των σχολικών βιβλίων συχνά παρουσιάζει ποικίλες γραφειοκρατικές και οργανωτικές δυσχέρειες.

Εξάλλου, η πρόσφατη αυτή εμπειρία της «μαζικής» συγγραφής και παραγωγής των βιβλίων σε τόσο μικρό διάστημα με την ευθύνη και τον συντονισμό ενός ολιγομελούς φορέα, όπως είναι το Π.Ι., έδειξε ότι ίσως δεν ήταν αυτός ο πλέον ενδεδειγμένος τρόπος και προγραμματισμός της συγγραφής των σχολικών βιβλίων. Τα σχολικά βιβλία θα μπορούσε να εκδίδονται με εντελώς διαφορετικές διαδικασίες παραγωγής και διάθεσης

στους μαθητές, ώστε να πάψει η μονοφωνία του ενός και να εισαχθεί το εναλλακτικό βιβλίο. Το Π.Ι., αντί να γίνεται ένας γιγάντιος εκδοτικού χαρακτήρα οίκος, ο οποίος θα πρέπει να διαχειρίζεται και να υποστηρίζει πάμπολλα διδακτικά βιβλία, θα μπορούσε να εξακολουθήσει να συντάσσει τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) και τις προδιαγραφές των διδακτικών βιβλίων, τα οποία θα συγγράφονται με άλλον τρόπο και θα εγκρίνονται από το Π.Ι. Μάλιστα, τα ΑΠΣ με μια εντελώς νέα φιλοσοφία, αλλά και με μια εύχρηστη και ανανεωμένη αισθητική, θα μπορούσαν να καταστούν λειτουργικά εργαλεία, τα οποία όχι μόνο θα εμπνεύσουν τους συγγραφείς αλλά θα παρέχουν και στους εκπαιδευτικούς εναλλακτικές διδακτικές προτάσεις και ποικίλο υποστηρικτικό υλικό. Τα ΑΠΣ θα δημοσιεύονται, όπως επιβάλλεται, σε ΦΕΚ, αλλά επιπροσθέτως θα εκδίδονται και θα διανέμονται στις σχολικές μονάδες σε αυτόνομα τεύχη για κάθε μάθημα από τον ΟΕΔΒ.

γ. Απόψεις – Προτάσεις που έχουν διατυπωθεί σχετικά.

Α. Η παρούσα πρόταση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου σχετικά με τα σχολικά βιβλία υποβάλλεται στον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και στο Συμβούλιο Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης λαμβάνοντας υπόψη τα ακόλουθα στοιχεία που συνδυάζουν τις θεσμικές αρμοδιότητες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, τις διατυπωμένες απόψεις για την παραγωγή διδακτικών βιβλίων και την αναγκαιότητα δράσης για τον εκσυγχρονισμό στον τρόπο συγγραφής και παραγωγής τους. Αυτά τα στοιχεία αναφέρονται στον *Νόμο Πλαίσιο 1566/85, κεφ.Η', άρθρο 24, τον νόμο 2525/1997, την Έκθεση Πεπραγμένων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου 2005-2007, ΥΠΕΠΘ, 2007 και το Σχέδιο Δράσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου στο Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση, Διατμηματική Επιτροπή Π.Ι., Νοέμβριος 2008.*

Στο Πανελλήνιο Συνέδριο του Π.Ι. το οποίο διεξήχθη σε συνεργασία με το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης το 2005 και αφορούσε στο *Διδακτικό Βιβλίο και Εκπαιδευτικό Υλικό στο Σχολείο*, μεταξύ άλλων, διατυπώθηκε η άποψη πως το θέμα σχολικά βιβλία αποτελεί μείζον ζήτημα στο σχεδιασμό της εκπαιδευτικής πολιτικής. Διαπιστώθηκε ότι μέχρι εκείνη την περίοδο δεν είχε υπάρξει μια συγκεκριμένη εκπαιδευτική πολιτική για το σχολικό βιβλίο, παρά την κατά καιρούς συστηματική προσπάθεια για συνολική αναθεώρηση των Προγραμμάτων Σπουδών και συγγραφή νέων σχολικών βιβλίων του Γυμνασίου και Λυκείου με βάση συγκεκριμένες οδηγίες από το Π.Ι.. Διατυπώθηκε, επομένως, η αναγκαιότητα ύπαρξης ενός

κεντρικού φορέα έρευνας και συστηματικού σχεδιασμού για το σχολικό βιβλίο, ο οποίος δεν θα μπορούσε θεσμικά να είναι άλλος από το Π.Ι. Πέραν, όμως, της αναγκαιότητας για συστηματική έρευνα σχετικά με τα σχολικά βιβλία, στο Συνέδριο δόθηκε έμφαση στο γεγονός ότι οι προβληματισμοί, οι δυνατότητες και οι προοπτικές για τη συγγραφή των διδακτικών βιβλίων αποτελούν ένα ζήτημα διαρκούς και σταθερής μελέτης για τα στελέχη του Π.Ι., αλλά και σοβαρού ενδιαφέροντος για όλα τα εμπλεκόμενα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Παρακάτω, συνοψίζονται οι απόψεις που αντιπροσωπεύουν τις θέσεις του Π.Ι. στα Πρακτικά του Συνεδρίου και εν πολλοίς αντανακλούν τη σύγχρονη προβληματική και πράξη για τα σχολικά βιβλία στο πλαίσιο του Διαλόγου για την Παιδεία:

- Αναγκαίες και απαραίτητες προϋποθέσεις για την παραγωγή των σχολικών βιβλίων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης αποτελούν η παράλληλη και συμπληρωματική λειτουργία των στόχων και σκοπών του Προγράμματος Σπουδών με το σχολικό εγχειρίδιο, η οργανική σύνδεση των βιβλίων όλων των γνωστικών αντικειμένων στη βάση του ανθρωπιστικού χαρακτήρα της εκπαίδευσης, η αναστοχαστική λειτουργία του εγχειριδίου με ευέλικτες παρεμβάσεις από τους εκπαιδευτικούς, τους μαθητές, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και τις συγγραφικές ομάδες, η κοινωνικοποιητική λειτουργία των βιβλίων που αποτελούν φορείς ιδεολογικών αντιλήψεων για τον κόσμο, τον άνθρωπο, την ιστορία και την κοινωνία του.
- Η ποιότητα του σχολικού βιβλίου καθορίζεται από κριτήρια που αφορούν στο περιεχόμενο, την παιδαγωγική προσέγγιση, την οργάνωση του κειμένου και την εικονογράφηση ανάλογα με το μάθημα για το οποίο έχει συγγραφεί κάθε διδακτικό βιβλίο. Τα σχολικά βιβλία τόσο των θεωρητικών όσο και των θετικών επιστημών πρέπει να διαθέτουν επιστημονική εγκυρότητα, να βασίζονται σε προηγούμενη γνώση των μαθητών και να προωθούν την έκταση και το βάθος της γνώσης από τάξη σε τάξη και από βαθμίδα σε βαθμίδα. Ακόμα, τα σχολικά βιβλία πρέπει να εξηγούν καθαρά ιδέες και φαινόμενα, να προσφέρουν πρακτικές εφαρμογές και ερευνητικές δραστηριότητες, να δίνουν ασκήσεις με περιεχόμενο από τη ζωή και παραδείγματα που έχουν σχέση με την πραγματικότητα.
- Η αισθητική παρουσίαση του σχολικού βιβλίου πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ιδιομορφίες του γνωστικού αντικειμένου που υπηρετεί, το ηλικιακό επίπεδο των μαθητών προς τους οποίους απευθύνεται, και τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του κάθε μαθήματος, έτσι ώστε η εικαστική πλευρά του βιβλίου να συνοδεύει τη διδακτική διαδικασία.

- Προτείνεται ένας νέος σχεδιασμός του εκπαιδευτικού υλικού, ο οποίος βασίζεται στις αρχές της ισότητας των ευκαιριών, της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου, της ιδεολογικής και πολιτισμικής πολυφωνίας και της ενίσχυσης του ρόλου σχολείων και εκπαιδευτικών. Στη βάση αυτών των αρχών μπορεί να διαμορφωθεί μια κοινή ατζέντα εκπαιδευτικών θεμάτων και παιδαγωγικών στόχων που συγκλίνουν σε υπερεθνικό επίπεδο και παράλληλα ασκούν σημαντική και έμμεση επιρροή στο εθνικό επίπεδο σύμφωνα και με τις αρχές που διαμορφώνονται στα ΑΠΣ.

B. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο με την υπ'αριθ. 22/2007 απόφαση του Τμήματος της Β/θμιας Εκπ/σης όρισε Επιτροπή για να διερευνήσει τη δυνατότητα ανάπτυξης του πολλαπλού βιβλίου. Η Επιτροπή, αφού έλαβε υπόψη την Έκθεση Πεπραγμένων του Π.Ι. και τα Πρακτικά του Πανελληνίου Συνεδρίου για το Διδακτικό Βιβλίο, εισηγήθηκε την ύπαρξη του πολλαπλού βιβλίου και προσδιόρισε τους στόχους που η υιοθέτησή του θα μπορούσε να εξυπηρετήσει. Σχετικά με τις ευρωπαϊκές τάσεις στην παραγωγή, επιλογή και παροχή εκπαιδευτικού υλικού, η εισήγηση στηρίχτηκε σε μελέτη η οποία εκπονήθηκε από την Επιτροπή Διεθνούς Συνεργασίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (2005). Σύμφωνα με αυτή τη μελέτη σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρώπης κυριαρχεί το πολλαπλό βιβλίο. Παρακάτω συνοψίζουμε τις βασικές θέσεις που υποστήριξε η Επιτροπή στην εισήγησή της για το πολλαπλό βιβλίο στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση:

- Προτείνεται για όλα τα γνωστικά αντικείμενα και για όλες τις τάξεις, η ελεύθερη επιλογή βιβλίου από το δίδακοντα, από ένα συγκεκριμένο κατάλογο βιβλίων τα οποία θα έχουν συγγραφεί με βάση τα ισχύοντα Προγράμματα Σπουδών με κριτήρια των οποίων την επιστημονική, παιδαγωγική, διδακτική εγκυρότητα και αισθητική ποιότητα θα αξιολογεί και θα πιστοποιεί το Π.Ι.
- Η τελική επιλογή από τον κατάλογο του προς διδασκαλία βιβλίου γίνεται σε κάθε σχολική μονάδα από τους καθηγητές της ειδικότητας, οι οποίοι εισηγούνται σχετικά στον Σύλλογο των Διδασκόντων.
- Το πολλαπλό βιβλίο μπορεί να εφαρμοστεί σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα στο Δημοτικό, το Γυμνάσιο και στο Λύκειο. Φυσικά, η εφαρμογή του θα οδηγήσει σε αναγκαίες προσαρμογές των θεμάτων που επιλέγονται για την εξέταση των διαφόρων αντικειμένων σε όλα τα επίπεδα (σχολικό, περιφερειακό, εθνικό).
- Η πολλαπλή αποτύπωση από διαφορετικές συγγραφικές ομάδες, των προβλεπόμενων από το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών και η ποικιλία διδακτικών προσεγγίσεων των επιμέρους θεμάτων θα ικανοποιήσουν τις

διαφορετικές ανάγκες σε ομάδες μαθητών με κοινωνικές ιδιαιτερότητες και θα συνδέσουν τις παρεχόμενες γνώσεις με τις καθημερινές εμπειρίες και ανάγκες του κάθε μαθητή.

Γ. Τον Απρίλιο του 2008 το Κέντρο Μελετών και Τεκμηρίωσης (ΚΕΜΕΤΕ) της ΟΛΜΕ, στο πλαίσιο της οργάνωσης του 8^{ου} Εκπαιδευτικού Συνεδρίου της ΟΛΜΕ με θέμα *‘Σχολικά προγράμματα και βιβλία στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση’* διεξήγαγε έρευνα βάσει ερωτηματολογίου προς τους εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου απέβλεπε στην αποτίμηση των Προγραμμάτων Σπουδών και των βιβλίων που ισχύουν σήμερα στην εκπαίδευση. Τα πορίσματα της έρευνας συνοψίζονται στα εξής σημεία:

- Οι εκπαιδευτικοί διατυπώνουν την ανάγκη απεμπλοκής από μια μαθησιακή διαδικασία που βασίζεται στην αποστήθιση και τη συσσώρευση γνώσεων και τη στροφή προς την κριτική και δημιουργική προσέγγιση της γνώσης.
- Οι εκπαιδευτικοί διεκδικούν ουσιαστικό ρόλο στη διαδικασία διαμόρφωσης των Προγραμμάτων Σπουδών και συγγραφής των σχολικών βιβλίων, και θεωρούν αναγκαία τη δυνατότητα εμπλοκής στην αξιολόγησή τους και από τα άλλα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας (μαθητών/-τριών και γονέων).
- Οι εκπαιδευτικοί εκδηλώνουν την προτίμηση για ένα βιβλίο και επιδιώκουν την πολλαπλή πρόσβαση στη γνώση μέσω καλά οργανωμένων σχολικών βιβλιοθηκών. Η άποψη για ένα σύστημα πολλαπλού βιβλίου υποστηρίζεται από λιγότερους εκπαιδευτικούς. Σε περίπτωση ενός συστήματος πολλαπλού βιβλίου, η επιλογή θα πρέπει να γίνεται σε «επίπεδο σχολείου».

Στο τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να αξιολογήσουν συγκεκριμένα βιβλία μαθημάτων της ειδικότητάς τους τα οποία δίδαξαν εκείνη τη χρονιά και για τα οποία διαμόρφωσαν άποψη. Η εικόνα που έχουν οι εκπαιδευτικοί για τα βιβλία, συνολικά, είναι αρνητική. Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί έχουν την άποψη ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα εστιάζεται στο ό,τι τα βιβλία οξύνουν αντί να αμβλύνουν τις συνέπειες των κοινωνικών ανισοτήτων, η ύλη δεν μπορεί να καλυφθεί, η κριτική σκέψη των μαθητών δεν προάγεται, αλλά υποβαθμίζεται υπερβολικά, ιδιαίτερα στο Λύκειο σε σύγκριση με το Γυμνάσιο. Η πραγματοποίηση των διαθεματικών εργασιών και η αξιοποίηση του λογισμικού δημιουργεί ιδιαίτερο προβληματισμό σε ό,τι αφορά την εξυπηρέτηση των στόχων του μαθήματος. Τέλος, τα βιβλία δεν

ανταποκρίνονται στη δυνατότητα που έχουν οι μαθητές/τριες της αντίστοιχης ηλικίας να προσλαμβάνουν τη γνώση που τους παρέχεται.

III. Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, λαμβάνοντας υπόψη τη σχετική βιβλιογραφία και τις απόψεις των ειδικών για τα σχολικά βιβλία αλλά και τη μακρόχρονη εμπειρία των μελών του στη συγγραφή ή/και την παρακολούθηση και εποπτεία της συγγραφής σχολικών βιβλίων και υπό το πνεύμα των προτάσεων που έχει καταθέσει στο Διάλογο για την Παιδεία και την Αυτοτέλεια του Λυκείου στα θέματα 'Αξιολόγηση του Μαθητή' και 'Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών', καταθέτει την ακόλουθη πρόταση για τα 'Σχολικά Βιβλία':

1. Στο πλαίσιο ενός σύγχρονου Προγράμματος Σπουδών, προτείνεται το **εναλλακτικό βιβλίο** γιατί ανοίγει τους ορίζοντες της γνώσης στις ιδιαίτερες ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις των μαθητών και επιτρέπει τη δυνατότητα ανάληψης πρωτοβουλιών από τους εκπαιδευτικούς. Σημειώνεται ότι με τον όρο σχολικό βιβλίο (για κάθε αντικείμενο) εννοείται ένα **διδασκτικό πακέτο** στο οποίο συμπεριλαμβάνεται υλικό για το μαθητή (βιβλίο του μαθητή και φάκελος του μαθήματος ο οποίος περιλαμβάνει οδηγίες και υλικό έντυπο και ηλεκτρονικό για την πραγματοποίηση εργασιών, εργαστηριακών ασκήσεων, ασκήσεων πεδίου, μελετών για διάφορα θέματα κτλ.) και υλικό για τον εκπαιδευτικό (βιβλίο εκπαιδευτικού, υποστηρικτικό υλικό έντυπο και ηλεκτρονικό κτλ.).
2. Όλα τα σχολικά βιβλία διατίθενται δωρεάν σε όλους τους μαθητές της επικράτειας και σε όλες τις βαθμίδες. Για ορισμένα βιβλία αναφοράς (π.χ. Γραμματική, Συντακτικό, ανθολόγια κειμένων, άτλαντες γεωγραφικούς ή ιστορικούς κτλ.), θα μπορούσε να διερευνηθεί η δυνατότητα αξιοποίησής τους από τους μαθητές σε περισσότερες από μία τάξεις. Σημειώνεται ότι θα πρέπει να γίνουν προσπάθειες ευαισθητοποίησης των μαθητών προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης σεβασμού του σχολικού βιβλίου.
3. Για κάθε γνωστικό αντικείμενο δημιουργείται κατάλογος εγκεκριμένων βιβλίων (διδασκτικών πακέτων) από τα οποία ο εκπαιδευτικός θα μπορεί να επιλέγει το καταλληλότερο για τους μαθητές του.
4. Η τελική επιλογή από τον κατάλογο των εγκεκριμένων διδασκτικών πακέτων για κάθε αντικείμενο θα γίνεται, σε κάθε σχολική μονάδα,

από τους εκπαιδευτικούς της ειδικότητας οι οποίοι εισηγούνται σχετικά στο Σύλλογο των Διδασκόντων.

5. Πέρα από το διδακτικό πακέτο που θα επιλέγεται από τον εκπαιδευτικό για τη διδασκαλία ενός αντικειμένου, μέσα στην σχολική τάξη, σε συγκεκριμένο χώρο **θα υπάρχουν αντίτυπα και των υπολοίπων εγκεκριμένων διδακτικών πακέτων**, ώστε να χρησιμοποιούνται αυτά ανάλογα με τις ανάγκες διδασκαλίας των επιμέρους θεμάτων.
6. Η συγγραφή των σχολικών βιβλίων μπορεί να γίνεται από φυσικά πρόσωπα ή ομάδες φυσικών προσώπων ή εκδοτικούς οίκους, μετά από σχετική πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος από το Π.Ι. στη βάση των αντίστοιχων εγκεκριμένων Προγραμμάτων Σπουδών και ειδικών προδιαγραφών. Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν υπάρξει ενδιαφέρον για τη συγγραφή κάποιου ή κάποιων σχολικών βιβλίων, το Π.Ι., σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, θα μπορεί να προχωρά στη συγγραφή με ανάθεση σε ομάδες ειδικών για τα συγκεκριμένα θέματα επιστημόνων.
7. Το Π.Ι. θα έχει την ευθύνη της τελικής αξιολόγησης των βιβλίων που συγγράφονται για το κάθε αντικείμενο. Η αξιολόγηση θα γίνεται στη βάση κριτηρίων τα οποία θα είναι γνωστά στους υποψήφιους συγγραφείς και θα αφορούν το περιεχόμενο, τη δομή, την παρουσίαση και οργάνωση του κειμένου, την αισθητική ποιότητα και την εικονογράφηση, με στόχο την παραγωγή βιβλίων ελκυστικών για τον μαθητή και παράλληλα χρηστικών για τη μετάδοση της γνώσης μέσα από τη διδακτική διαδικασία. Σχετικά σημειώνεται ότι:
 - Το «**Βιβλίο του Μαθητή**» θα πρέπει να είναι ευσύνοπτο ανάλογα με την ηλικία των μαθητών στους οποίους απευθύνεται και να περιέχει τις ουσιαστικές και αναγκαίες γνώσεις που πρέπει να αποκτηθούν κατά τη φοίτηση των μαθητών στη συγκεκριμένη τάξη. Σε ό,τι αφορά τη **μορφή** του, προτείνεται, ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε αντικειμένου, να υπάρχει η δυνατότητα εκτύπωσής του και σε τεύχη, να υπάρχουν ένθετα και αποσπώμενες σελίδες ασκήσεων και δραστηριοτήτων που να μπορούν να καταχωρίζονται σε ντοσιέ κτλ.
 - Παράλληλα, προτείνεται να υπάρχει **φάκελος του μαθήματος** για την υποστήριξη κάθε γνωστικού αντικειμένου, με έντυπο και ηλεκτρονικό υλικό που να υποστηρίζει την ενεργητική προσέγγιση της γνώσης, όπως περιγράφεται και στην πρόταση για την αξιολόγηση του μαθητή. Το υλικό αυτό θα μπορεί να εμπλουτίζεται, να ανανεώνεται και να επικαιροποιείται, ώστε να υποστηρίζει τον μαθητή στη διαδικασία μιας ανοικτής μάθησης («μαθαίνω πώς να

μαθαίνω»). Το περιεχόμενό του δεν είναι ανάγκη να καλύπτει εξαντλητικά όλα τα περιεχόμενα των ΑΠΣ ή του διδακτικού βιβλίου του σχετικού μαθήματος. Ενδεικτικά μπορεί να περιλαμβάνει ευέλικτο και πολυπρισματικό υλικό, όπως σχέδια μαθήματος, ποικίλο υποστηρικτικό υλικό/παράλληλα κείμενα, χρήση και αξιοποίηση της βιβλιοθήκης, των εργαστηρίων, των πολυμέσων και του διαδικτύου, εικαστικό υλικό, ώστε να εξασφαλίζεται η προσαρμογή στα νέα δεδομένα και στις ιδιαίτερες ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών.

- Αντίστοιχα, θα υπάρχει **φάκελος με υποστηρικτικό υλικό για τον εκπαιδευτικό** (έντυπο και ηλεκτρονικό) το οποίο επίσης θα μπορεί να εμπλουτίζεται και να επικαιροποιείται.
 - Το **περιεχόμενο** των σχολικών βιβλίων θα πρέπει να είναι σύμφωνο με τα αντίστοιχα εγκεκριμένα Προγράμματα Σπουδών, να είναι επιστημονικά έγκυρο και κατάλληλο για το νοητικό επίπεδο των μαθητών στους οποίους απευθύνεται. Θα πρέπει να υπάρχει συνοχή στη διάταξη της ύλης και σύνδεση με συναφή γνωστικά αντικείμενα. Να διακρίνονται τα μέρη των ενοτήτων ώστε να μην συγχέονται οι ασκήσεις με τα κείμενα διδασκαλίας. Το εικονιστικό υλικό (εικόνες, διαγράμματα, πίνακες κτλ.) να είναι σε άμεση σχέση και να υποστηρίζει το κείμενο.
 - Η **γλώσσα** των σχολικών βιβλίων θα πρέπει να είναι σωστή, λιτή, κατανοητή, ελκυστική. Η εικόνα ενός άμεμπτου γλωσσικά σχολικού εγχειριδίου είναι μια σχολαστική εργασία που απαιτεί γλωσσική ευαισθησία και επιμέλεια στην αντιμετώπιση λαθών και εσφαλμένων γραφών. Τα κείμενα και η γλώσσα πρέπει να ανταποκρίνονται στην προσωπική εμπειρία και την άμεση συνείδηση των μαθητών, οποιασδήποτε ηλικίας, κοινωνικής ή εθνικής προέλευσης. Να παρέχουν μια απλοποιημένη εκδοχή της γνώσης (π.χ. για τα Ευαγγέλια ή για τα έπη ή για την ελληνική ιστορία κ.ά.) χωρίς ελιτισμό, χωρίς φανατισμούς, χωρίς ιδεολογικές προκαταλήψεις. Ειδικά για τις θετικές επιστήμες η χρήση των τεχνικών όρων πρέπει να αποδίδει ακριβή και συγκεκριμένα νοήματα, ενώ σε ένα πιο προχωρημένο επίπεδο σπουδών (π.χ. στις τελευταίες τάξεις του Λυκείου) οι επιστημονικοί όροι θα πρέπει να ανταποκρίνονται στην επιστημονική γνώση με υψηλό βαθμό ακρίβειας.
8. Όλα τα βιβλία και το εκπαιδευτικό υλικό ακολουθούν τις αρχές του καθολικού σχεδιασμού προσβασιμότητας για μαθητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε όλο το φάσμα ανάπτυξής τους, δηλαδή

από τον σχεδιασμό έως το στάδιο της διάθεσής τους στον μαθητή και τον εκπαιδευτικό.

9. Τα θέματα που αφορούν συνολικά τη διαδικασία εκτύπωσης, διανομής και προμήθειας των βιβλίων από τα σχολεία θα εξειδικευτούν, κατά περίπτωση, με συγκεκριμένες προτάσεις από το Π.Ι.
10. Βασική παράμετρος για την επίτευξη των στόχων της εκπαίδευσης με τη χρήση του εναλλακτικού βιβλίου αποτελεί η διεύρυνση του θεσμού των σχολικών βιβλιοθηκών και η συστηματική λειτουργία τους στο πλαίσιο της σχολικής μονάδας. Σε μια σχολική βιβλιοθήκη θα πρέπει να υπάρχουν αντίτυπα όλων των εγκεκριμένων διδακτικών πακέτων για κάθε αντικείμενο, στα οποία θα έχουν πρόσβαση εκπαιδευτικοί και μαθητές. Με τη λειτουργία των σχολικών βιβλιοθηκών και την αξιοποίηση πολλαπλών πηγών πληροφόρησης (εξωσχολικά βιβλία, οπτικοακουστικό υλικό, διαδίκτυο, ψηφιακές βιβλιοθήκες και εκπαιδευτικούς δικτυακούς τόπους κτλ.) οι μαθητές θα μπορέσουν να διευρύνουν περαιτέρω τις δυνατότητες που τους παρέχει το εναλλακτικό βιβλίο. Εξάλλου, ζούμε στην εποχή όπου το παραδοσιακό και χειροπιαστό βιβλίο συμβαδίζει με το e-book, η γραπτή σελίδα διαβάζεται και στην e-ink οθόνη, ο τυπικός αναγνώστης μετατρέπεται σε e-reader.
11. Σε πρώτη φάση, προτείνεται να γίνει **πilotική εφαρμογή του εναλλακτικού βιβλίου**, σε όλες τις βαθμίδες της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για τα διάφορα γνωστικά αντικείμενα. Στόχος θα είναι η καταγραφή των αδυναμιών, των δυσκολιών και των προβλημάτων που τυχόν θα παρουσιαστούν, ώστε να ληφθούν υπόψη για τη γενίκευση του πολλαπλού βιβλίου σε όλα τα σχολεία της χώρας.
12. Τέλος, προτείνεται στο **Παρατηρητήριο για την Ποιότητα στην Εκπαίδευση** το οποίο σχεδιάζεται να λειτουργήσει στο πλαίσιο του Π.Ι., να συμπεριληφθεί και η **συστηματική έρευνα για το Σχολικό Βιβλίο**. Στόχος θα είναι η συνεχής βελτίωση των σχολικών βιβλίων και η επικαιροποίηση και ο εκσυγχρονισμός της τεχνογνωσίας παραγωγής τους που θα διασφαλίζουν την επιστημονική εγκυρότητα, την κοινωνική αποδοχή, την επιβεβαίωση της ιδεολογικής και γνωστικής αντοχής τους στη σχολική πράξη, πέραν των στενών ορίων των συγγραφικών ομάδων, των κριτών, της αμφισβητούμενης κριτικής και της αναπόφευκτης παλαιώσής τους.

Αδιαμφισβήτητα, ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι και παραμένει καίριος σε ό,τι αφορά την αξιοποίηση του σχολικού βιβλίου. Έχει το προνόμιο και το καθήκον να λειτουργήσει ως το πρόσωπο που θα διευκολύνει και θα συντονίζει τη διαδικασία πρόσδεσης του μαθητή με το βιβλίο,

αναδεικνύοντας την ομορφιά και την αλήθεια του περιεχομένου του, ασκώντας τον στην υπομονή και τη σιωπή της ανάγνωσης, εκμεταλλεζόμενος με τέχνη τον πολύτιμο χρόνο αλλά και την αναπόφευκτη πλήξη που η άσκηση της μελέτης συχνά περικλείει.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ιγνατιάδης, Γ.: Έκπαιδευτική Έρευνα και Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις: Ένα ερευνητικό πρόγραμμα του ΥΠΕΠΘ', Φιλολογος, τ.65, Φθινόπωρο, 1991.
- Διαχείριση της γνώσης (*Knowledge management*) στη Σχολική Εκπαίδευση: Συγκριτική επισκόπηση για τις διεθνείς τάσεις στην παραγωγή, επιλογή και παροχή εκπαιδευτικού υλικού. Ενημερωτικό Δελτίο 4, Επιτροπή Διεθνούς Συνεργασίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, 2005.
- Διδακτικό Βιβλίο και Εκπαιδευτικό Υλικό στο Σχολείο: Προβληματισμοί-Δυνατότητες-Προοπτικές, Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου ΠΙ σε συνεργασία με το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 17-19 Φεβρουαρίου 2005, Συντονισμός Βέϊκου Χρ., Φιλολογική Επιμέλεια Δελή Χρ. & Δημητράσκου Α., εκδόσεις Ζήτη, 2005.
- Η Ποιότητα στην Εκπαίδευση. Έρευνα για την αξιολόγηση ποιοτικών χαρακτηριστικών του συστήματος πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ΥΠΕΠΘ, Αθήνα 2008.
- Γκόβαρης Χρ., Ρουσσάκης Ι.: Ευρωπαϊκή Ένωση. Πολιτικές στην Εκπαίδευση, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ΥΠΕΠΘ, 2008.
- Verboord M., van Rees K.: 'Literary education curriculum and institutional contexts. Textbook content and teachers; textbook usage in Dutch literary education, 1968- 2000' *Poetics*, 37, 74-97, 2009.
- Tylee J.: 'Teacher as Facilitator: One of the Face-to-Face Teacher's Roles' [www. Education4skills.com/jtylee/teacher_as_facilitator.html](http://www.Education4skills.com/jtylee/teacher_as_facilitator.html), 1999.
- Tylee J.: 'What should a Society and Environment curriculum do?' [www. Education4skills.com/jtylee/sose_curriculum.html](http://www.Education4skills.com/jtylee/sose_curriculum.html), 2000.
- Deutsch N.: *Hidden Curriculum Paper*, University of Phoenix, CUR 558, 2004.
- Apple M.: *Ideology and Curriculum*, Routledge, 1984, ελληνική μεταφράση *Ιδεολογία και Αναλυτικά Προγράμματα* εκδ. Παρατηρητής, 1986.
- 'Adapting Digital Libraries for Learners: Accessibility vs Availability' ISSN 1082-9873, *D-lab Magazine*, Sept. 1996, 13ps.
- Steiner G.: *Η Σιωπή των Βιβλίων*, Ολκός, 2008
- *Generation Europe, Το Βιβλίο των Νέων της Ευρώπης 2009-2010 και το Βοήθημα του Καθηγητή*, [www. generation-europe.org](http://www.generation-europe.org).